

УДК 81:811.161.2:070

ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЖУРНАЛІСТІВ

Супрун В.М.¹, Супрун Л.В.²

¹ Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

² Інститут журналістики
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, м. Київ

Статтю присвячено розв'язанню проблем мовної компетенції журналістів. Характеризуються найтипівші помилки сучасного публіцистичного мовлення. Детально розглянуто мовні штампи ЗМІ. Названо причини низького рівня мовної компетенції працівників мас-медіа.

Ключові слова: мовна компетенція, сучасне публіцистичне мовлення, русизми, мовні штампи

Батько терміна “мовна компетенція” Н. Хомський дефініціював його як знання мови і протиставив використанню мови [2, с.15, 34]. Завідувач кафедри мови та стилістики Інституту журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка професор Шумарова Н.П., послуговуючись терміном “мовна компетенція”, робить “акцент на використанні конкретної мови як суспільного явища, національно-історичного і культурного феномена”, що “дає можливість виявити функціональну потужність мов у комунікативній діяльності населення” [3, с. 11].

Постановка проблеми. Низький рівень мовної компетенції журналістів являє собою одну з головних проблем сучасного мас-медійного мовлення, розв'язанню яких і підпорядкована наша стаття. Мета статті – охарактеризувати найтипівші помилки сучасного публіцистичного мовлення.

На жаль, але факт залишається фактом: нині українське публіцистичне мовлення характеризується високим рівнем безграмотності. Через неналежну мовну компетенцію працівників засобів масової інформації, економію деяких редакцій друкованих ЗМІ на оплаті праці коректора в газетах і журналах з'являється велика кількість різноманітних помилок – лексичних, орфографічних, пунктуаційних, стилістичних тощо. Розгляньмо найтипівші мовленнєві недоречності сучасного публіцистичного мовлення.

1. Використання інформаційно перевантажених складних речень з різними видами зв'язку, що найчастіше негативно сприймається читачами: І коли у 1970 році з ініціативи голови тодішнього біївського колгоспу імені 40-річчя Жовтня Василя Даценка та директора Біївської восьмирічної школи Юрія Деркача біля школи встановили пам'ятник Василю Симоненку, то кореспондент часопису “Червона Лубенщина” Б. Ванцак розповів про це не лише у своїй місцевій газеті, а й

надрукував невелику замітку під заголовком “На бат ьківщині поет а” в газеті “Літ ерат урна Україна” [“Урядовий кур’єр”, 30. I. 2008].

2. Надмірне вживання слів іншомовного походження, здебільшого англіцизмів, малозрозумілих для пересічних читачів, глядачів, слухачів, що призводить до ігнорування українських відповідників, які наявні у нашій мові: На думку Арсенія Яценюка, внаслідок цього ми генеруємо у суспільстві прихований латентний між національний конфлікт... І він збирається вийти з ініціативою в Верховну Раду України про прийняття законопроекту, запропонованого ще в 2004 році, в якому регламентується фінансове питання про облаштування депортованих, визначається їх статус, а також порядок і механізм надання землі [“Урядовий кур’єр”, 31. I. 2008]; І нехай ще зарано говорити про екстрагування з моря написаного (за останні десятиліття на українську літературну арену виходили автори з “естетикою”, яку видавали за вибір нової читачької генерації, формуючи покоління, котрі, замість літератури, обирають перформенс; як наслідок – величність літературності заступило пігмейство) глибоких зразків письма, які можуть бути репрезентантами української літератури у світі [“Дзеркало тижня”, 1. XII. 2007]; Насправді все це – сервільна функція, і, що важливо, жоден із випадкових чи постійних зв’язків не переріс у механізм коректування української політики [“Главред”, 16. VII. 2007].

3. Використання авторами публікацій різного типу аббревіатур, які не завжди розшифровуються, чим створюються труднощі їхнього сприймання, розуміння: Голова ДПС підкреслив, що українська сторона вживає вичерпних заходів у кожному пункті пропуску [“Урядовий кур’єр”, 31. I. 2008]; Пан Мендельсон привітав Україну із завершенням основних переговорів щодо вступу до СОТ, зазначивши, що ЄС надавав значну підтримку у цьому питанні [“Урядовий кур’єр”, 31. I. 2008]; Президент заявив, що питання іранської ядерної програми закрито і МАГАТЕ може контролювати всі “мирні атомні реактори Ірану” [“Сільські вісті”, 27. IX. 2007]; Хоч би як запевняв Саакашвілі у протилежному, але нині шанси Грузії приєднатися до ПДЧ на Бухарестському саміті і альянсу видаються більш ніж сумнівними [“Дзеркало тижня”, 1. XII. 2007].

4. Порушення літературних норм у сфері публіцистичного мовлення, що знаходить свій вияв у різнотипних недоладностях – лексичних, граматичних, а на цій основі також і на недоречностях стилістичних, наприклад: Василь Симоненко – одне з найбільш значущих, надзвичайно притягальних імен української поезії періоду так званих шістьдесятиків... Пристрасно висповідана ним свята синівська любов до матері України, незборимий протестний дух проти тиранії і фальші будь-яких проявів іступенів піднесли це ім’я і до висот справжньої народної поезії, і до висот невідомої всенародної любові... Саме в різдвянські морози (“на Василя”), в день народження лицаря української молоді поезії, літературно-мистецька громадськість Полтавщини влаштує тут одну з найбільш широкоохопних зустрічей [“Урядовий кур’єр”, 30. I. 2008]; Та й про одного з яскравих діячів вищої школи також говорилося, що здачу заліків у нього дехто умудрявся організувати подібним чином [“Главред”, 16. VII. 2007]; Ну а коли в

борделі, що на вулиці Еспланадній, помер цивільний губернатор, влада почала нетерпимо ставитися до будинків терпимості і [“Главред”, 9. VII. 2007].

5. Засмічення публіцистичного мовлення русизмами: Щоб скрасити і дозволити відпочивальників, артисти роз’їжджають із концертами – що ближче до курортних зон, тим краще [“Главред”, 9. VII. 2007]; У невеликій кімнаті на стінах розміщені знімки жінок... Нині “ДОННА” налічує 25 регіональних осередків, а кількість людей, звісно, з відомих причин міняється [“Урядовий кур’єр”, 31. I. 2008]. Ми навіть поспорили з Радіоном на шоколадку [“Главред”, 16. VII. 2007]; Адже нинішній, черговий провал зразу двох хат не перший випадок з історії села [“Урядовий кур’єр”, 6. II. 2008].

Мовна компетенція сучасних журналістів виявляється також і на рівні володіння штампами.

Штамп (нім. *stampe*, від італ. *stampa* – відбиток, друк) – “художній прийом, або зворот мови, що багаторазово повторюється без творчого осмислення; вислів, який механічно відтворюють; трафарет; шаблон; мовний стереотип з негативним забарвленням” [1, с. 806].

До втрати лексичного значення й експресивності певних слів та словосполучень може призводити інерція до прийомів “готової художності” (“заялених” заголовків, трафаретних епітетів, порівнянь, метафор тощо, які за походженням образні, але унаслідок художньої невмотивованості й частого повторюваності втратили вже свою образність і стилістичну виразність).

Така доля спіткала образні метафори на позначення осіб за родом професійної діяльності. погодьтеся, що словосполучення люди в білих халатах, творці високих врожайів, служителі Феміди, світська левиця, жриці кохання не викликають у нас певних позитивних емоцій чи уявлень. Вони стали такими ж звичними словами, як інші. Те ж стосується і чорного золота, блакитного вогника, державної скарбниці, політичної кухні тощо. Наприклад: 40 тисяч мешканців Кременчука ще принаймні два дні залишатимуться без “блакитного вогника” [“Україна молода”, 11. IV. 2008]; Зазирніть за куліси політичної кухні, придивіться уважніше – неодмінно промайне жіночий силует [“Главред”, 16. VII. 2007]; Нині операції за подібними сумнівними методами уже не роблять, а тоді прикарпатські світילה у білих халатах стірали: або операція, або смерть [“Україна молода”, 21. III. 2008]; Молодша – визнана світська левиця, знімалася у першому українському історичному серіалі «Роксолана». Тому жриці кохання, які виявилися зайвими у новоствореному кварталі червоних ліхтарів, перекваліфікувалися на “індивідуалок” – вуличних повій [“Главред”, 9. VII. 2007]; Водночас він наголосив, що це свідчить про законослухняність команди Юлії Тимошенко, однак додав, що розбирається у законності рішення служителів Феміди будуть відповідні органи [“Урядовий кур’єр”, 31. I. 2008]; Але своєю поведінкою світська левиця шокує навіть папараці, які звикли, що жоден день Періс не обходиться без якоїсь епатажної витівки [“Україна молода”, 5. VI. 2007]; Ні нових робочих місць, ні збільшення надходжень до державної скарбниці (як це сталося б, якби в країну справді прийшли іноземні інвестиції) від “кіпрських” грошей чекати не доводиться [“Главред”, 17. IX. 2007].

На штампи перетворилися прикметники гучний та резонансний, які внаслідок активного вживання у мовленні більшості журналістів у поєднанні з іменниками заява, скандал, справа, злочин, перемога, подія тощо втратили свою емоційність, наприклад: Окрім гучної заяви, обирає ще спромоглася виділит и 50 т исяч гривень на першочергові заходи з ліквідації аварії [“Главред”, 23. VII. 2007]; Щоб справит и враження на даму свого серця, король 1744 року на чолі війська вирушив до Фламандії, де здобув серію гучних перемог, якими дот епер пишають ься французи.

Така ж доля спіткала і прикметник опальний. Спочатку він згадувався поряд з іменем та прізвиськом російського олігарха в еміграції Бориса Березовського: Опальний олігарх Борис Березовський днями збирает ься оприлюднит и цікаві факт и Помаранчевої революції [“Україна молода”, 12. IV. 2007]. З часом це слово так сподобалося працівникам українських ЗМІ, що вони почали його вживати разом із прізвиськами інших осіб – депутатів, міністрів, зірок естради: Скандал розгорівся після т ого, як факт про поїздку опального мініст ра Миколи Рудьковського до Париж у за держ авні кошт и, був офіційно підт вердж ений [“Україна молода”, 24. III. 2008]; Організа т ори спромоглися лише на один вист уп опальної Сердючки [“Главред”, 16. VII. 2007].

Штампи не мають ні інформативної, ні експресивної цінності. Їх використання призводить до знеособлення, збіднення мовлення. Якщо, наприклад, в офіційно-діловому стилі вони доречні з огляду на неприпустимість двозначного розуміння тих чи інших формулювань законів, постанов, ухвал і т. ін., то в мовленні газетних публікацій, у яких йдеться про загальновідомі факти, події, явища, наявність штампів робить мову одноманітною, безбарвною, навіть дещо набридливою, важкою для сприймання.

Висновки. Публіцистичний стиль, який був сформований в умовах заборони й переслідування української мови, культури, історії, порушенні основних природних прав і свобод людини, містить потужний потенціал, спрямований на збереження національної самобутності. Однак, на жаль, через економічну залежність редакційних колективів від власників, спонсорів, низький рівень свідомості і мовної компетенції, а також байдужість самих працівників засобів масової інформації цей потенціал майже не використовується чи зумисне деформується, що перетворює значну частину журналістів, публіцистів на прислужників олігархічних кланів. Як бачимо, мовна компетенція особистості перебуває у прямій залежності від сили впливу соціальних факторів.

Список літератури

1. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В.М. Русанівський, О.О. Тараненко та ін. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.
2. Хомский Н. Язык и мышление. – М.: Изд-во МГУ, 1972. – 375 с.
3. Шумарова Н.П. Мовна компетенція киян: соціолінгвістичний аспект // Мовознавство. – 1992. – №4. – С.11-17.

Супрун В.М., Супрун Л.В. Проблемы языковой компетенции журналистов

Статья посвящено решению проблем языковой компетенции журналистов. Характеризуются наиболее типичные ошибки современной публицистической речи. Детально рассмотрены языковые штампы СМИ. Названы причины низкого уровня языковой компетенции работников масс-медиа.

Ключевые слова: языковая компетенция, современная публицистическая речь, русизмы, языковые штампы

Suprun V.M., Suprun L.V. The problems of the linguistic competence of the journalists

The article is devoted to the problem of the linguistic competence of the journalists. It is characterised the typical mistakes of the modern publicistic speech. It is scrutinized in details the linguistic stamps of the mass media. It is named the reasons of low level of the linguistic competence of the workers of mass media.

Key words: the linguistic competence, the modern publicistic speech, rusisms, the linguistic stamps

Пост упила до редакції 12.09.2008 р.